

ابن غضائری

وی ابو الحسین، احمد بن حسین بن عبید الله بن ابراهیم غضائری، رجال شناس و محدث امامی بغداد در **سده‌های ۴ و ۵** ق/ ۱۰ و ۱۱ م است.

فهرست مندرجات

- ۱ - کنیه
- ۲ - زندگی نامه
- ۳ - مشایخ حدیث
- ۴ - شاگردان
- ۵ - لقب
- ۶ - شخصیت رجالی
- ۷ - آثار
- ۸ - رحلت
- ۹ - فهرست منابع
- ۱۰ - پانویس
- ۱۱ - منبع

کنیه

کنیه وی به اختلاف ابوالحسن یا ابوالحسین ضبط شده است. [۱] [۲] [۳] [۴] [۵] [۶] [۷]

زندگی نامه

زندگی وی در حاله‌ای از ابهام قرار دارد، چرا که در منابع رجالی شیعه همچون *الفهرست* و *رجال طوسی*، *رجال نجاشی* و آثار متأخر که با استناد به این منابع نوشته شده‌اند، شرح حالی از وی به دست داده نشده و تنها *نجاشی* در برخی نقل قولهایی که از وی نموده، به زندگی و دانش وی اشارتی کرده است. همچنین از قرابندی، نظیر سندی که افندی [۸] به نقل از فلاح السائل ابن طاووس به دست داده، برمی‌آید که وفات وی چندی پس از فوت پدرش (۱۵ صفر ۴۱۱) واقع شده است. [۹] اما آنچه مسلم است او از علمای قرن پنجم هجری و هم دوره و هم شاگردی *شیخ طوسی* و *نجاشی* بوده است. چنانکه از سخن شیخ در *فهرست* استفاده می‌شود، ابن غضائری در سنین جوانی و قبل از ۴۰ سالگی از دنیا رفته است.

مهمترین شخصیتی که در خاندان ابن غضائری همچون خورشیدی نابناک می‌درخشد پدر بزرگوار او حسین بن عبید الله غضائری است. او از رجال یون برجسته و آشنای به انساب بوده و از *فقه* ک کم نظیر دوران خویش به شمار می‌رود. حسین بن عبید الله دارای تألیفات و کتب فراوانی در علوم مختلف است مانند:

- «تسلیم علی امیر المؤمنین علیه السلام بامر المؤمنین»
- «کشف التمویظ و النعمة»
- «تذکیر العاقل و تنبیه الغافل»
- «مناسک الحج»
- «البیان فی حیاة الرحمان» و ...

مشایخ حدیث

با آنکه به اعتراف بزرگان، ابن غضائری شخصیتی ممتاز داشته و همه به فضل و *تقوا* و علم او اعتراف دارند، اما اطلاع چندانی از قسمت‌های مختلف زندگی او در اختیار نداریم. از استادان و مشایخ وی تنها پدرش حسین بن عبید الله (ه، د، غضائری) که از محدثان بنام *بغداد* بوده، احمد بن عبدالواحد ابن عبدون و ابوالحسین محمد بن عثمان نصیبی را می‌شناسیم. [۱۰] [۱۱] [۱۲] [۱۳]

شاگردان

از شاگردان ابن غضائری نیز فقط چند نام در تاریخ ثبت شده که عبارتند از:

- ۱ - شیخ الطائفه، ابو جعفر محمد بن حسن طوسی.
 - ۲ - شیخ ابو العباس، احمد بن علی نجاشی.
- پیرامون *نجاشی* تذکر این نکته لازم است که *نجاشی* از شاگردان ابن غضائری بوده و همراه *علی بن محمد بن شیران* بر او قراءت می‌کردند. در عین حال ابن غضائری همراه *نجاشی* نزد پدرش، حسین بن عبید الله شاگردی می‌کرده اند و بر او قراءتی داشته اند. بدین سان *نجاشی* در برهه ای از زمان هم شاگردی

ابن غضائری بوده و در برهه ای دیگر از شاگردان او.

پس ابن غضائری شیخ و استاد بزرگانی چون **شیخ طوسی** و **نجاشی** است و **شیخ طوسی** «صحیفه کامله سجاده» را از طریق وی نقل نموده است. حسین بن عبید الله در سلسله اسناد ۱۲۶ **روایت** واقع شده و در این **روایات** از مشایخی از جمله: **ابو الفضل شیبانی**، **احمد بن محمد بن یحیی**، **ابو غالب زراری** و **هارون بن موسی تلکبری** **روایت** نقل کرده است. حسین در سال ۴۱۱ هجری و در ماه صفر دیده از جهان فرو بست و جهانی را داغدار خویش نمود.

لقب

لقب «غضائری» یا «ابن غضائری» چنان که در قاموس (به نقل اعیان) آمده، منسوب به «غضائر» است، جمع «غضاره». غضاره به معنای **گل** چسبنده سبز و خالص است و در حقیقت نام طرفی است که از آن گل می ساخته و در آن **عذا** می نهاده اند و ممکن است غضائری یا پدران او به فروش یا ساخت این نوع ظرف اشتغال داشته اند که چنین لقبی برای آنان معروف شده است.

شخصیت رجالی

نجاشی از نظرات **رجالی** و تاریخی وی بسیار استفاده نموده و به گفته‌های وی در زمینه رجال ارزش بسیار می‌داده است.^[۱۴] به هر روی نقل و پذیرش دیدگاه‌های ابن غضائری در **جرح و تعدیل** روات توسط نجاشی، نشان دهنده میزان اعتماد و وثوق بر ابن غضائری است. گفتنی است که **یاقوت** [۱۵] از شخصی همنام و هم نسب ابن غضائری یاد کرده و به او نسبت «اسدی» و «غضاری» داده که به نظر نمی‌رسد کسی جز ابن غضائری باشد. یاقوت او را از ادیبان و فضلا شمرده و افزوده که وی دارای خطی به روش خط خوشنویس معروف **وزیر** ابن مقله (ه م) بوده است. ابن غضائری را در ردیف بزرگانی چون **شیخ طوسی** و **نجاشی** شمردن دور از واقعیت نیست و چه بسا کسانی حرف او را مقدم دانسته اند و مشهور است که «موتق» کسی است که غضائری او را قبول داشته باشد و «عادل» کسی است که ابن غضائری او را به عدالت بشناسد. گرچه پدر احمد بن حسین در کثرت تألیفات و تبحر علوم مختلف معروف است، اما جلالت و مقام پسر را هیچکس کمتر از پدر ندانسته است. شاید **نجاشی** و **شیخ طوسی** پس از دیدن کتابهای ابن غضائری در اصول و مصنفات تصمیم به نوشتن کتابهایی در فهرست علما و کتب **شیعه** گرفته اند؛ چرا که کتب ابن غضائری پس از وفاتش از بین رفته و هیچ نسخه‌ای از آنها به دست ما نرسیده است.

آثار

در مورد آثار ابن غضائری باید گفت که **طوسی** در مقدمه **الفهرست**، [۱۶] آنجا که درباره فهرستهای امامیه سخن می‌گوید، یادآور شده که وی دو کتاب: یکی در ذکر «مصنفات» و دیگری در یادکرد «اصول» **امامیه** تألیف کرده بوده است. همو افزوده که ابن غضائری در این دو کتاب بیش از پیشینیان کوشش کرده تا به تفصیل آثار امامیه را معرفی نماید. اما طوسی [۱۷] به نقل از منبع مجهولی نقل کرده که به سبب کم‌توجهی بازماندگانش، این دو کتاب و دیگر کتابهای او از بین رفته‌اند. با این وصف، نجاشی گاه با عبارت «قال احمد بن الحسین» یا «ذکر...» بدون بردن نام کتابی از ابن غضائری، به نقل نظرات وی می‌پردازد. [۱۸] [۱۹] از بررسی این منقولات می‌توان دریافت که نجاشی احتمالاً کتاب **مصنفات** او را در دست داشته و از آن در موارد مکرر استفاده نموده است. [۲۰] [۲۱] ابن غضائری ظاهراً جز دو کتاب یاد شده، اثر دیگری در تاریخ داشته که نجاشی [۲۲] در شرح حال **برقی** از آن بهره برده و احتمالاً چیزی جز شرح حال محدثان امامیه نبوده است. [۲۳] [۲۴] [۲۵] نجاشی در ۳ مورد [۲۶] [۲۷] [۲۸] نیز به نقل نظرات جرح و تعدیلی ابن غضائری درباره روات پرداخته که می‌تواند از کتابی جز آثار مذکور گرفته شده است.

از بررسی برگرفته‌های نجاشی از ابن غضائری برمی‌آید که وی در شناخت آثار امامیه اهتمام بسیار داشته و حتی برخی کتاب‌ها را تنها او دیده و شناسانیده است. دایره ابن تحقیق و کاوش را می‌توان در آثار ادبی و تاریخی امامیه نیز ملاحظه کرد. [۲۹] [۳۰] [۳۱] [۳۲] آنچه مسلم می‌نماید آن است که ابن غضائری در زمینه «رجال شناسی» و «کتاب شناسی» از پدرش که از دانشمندان بزرگ بغداد بوده و ظاهراً مکتب ویژه‌ای در **رجال** شناسی داشته، استفاده بسیار برده و شاید از این‌رو بوده که نجاشی تا بدین حد به گفته‌های همدرسش توجه داشته است. از سده ۷ق/۱۳م، در پی مطرح شدن کتابی که نخستین بار توسط **احمد بن طاووس** در **حل الاشکال** [۳۳] به وی نسبت داده شد [۳۴] [۳۵] [۳۶] و تنها در ذکر روایان و محدثان ضعیف بوده است، بحث پی‌گیر و گسترده‌ای در میان رجال شناسان متأخر درگرفته و شخصیتی از او ساخته شده که بیشتر معرف نویسنده **کتاب الضعفاء** است. [۳۸] [۳۹] [۴۰]

پس تألیفات وی کتب ذیل است:

- ۱ - **کتاب الضعفاء**، معروف به **[[رجال ابن غضائری]]**؛
- ۲ - کتاب **[[تاریخ ابن الغضائری]]**، این کتاب پس از وفات ابن غضائری در اختیار **نجاشی** بوده و شامل **روایان حدیث** و تاریخ زندگی آنها بوده است. این کتاب غیر از **[[رجال ابن غضائری]]** است.
- ۳ - **فهرست الأصول**؛
- ۴ - **فهرست المصنفات**؛

رحلت

احمد بن حسین بن عبید الله، چنان که از سخنان **نجاشی** استفاده می‌شود قبل از **نجاشی** از دنیا رفته است. وفات **نجاشی** در سال ۴۵۰ هجری است. بنابراین ابن غضائری قبل از این تاریخ رحلت کرده است. چنان که **شیخ طوسی** در فهرست گفته وفات او قبل از ۴۰ سالگی و در سنین جوانی بوده است و شاید همین مطلب علت از بین رفتن کتب ابن غضائری بوده، چرا که داغ فراق او بر بستگان گران و سنگین بوده، و ورثه او اقدام به محو و نابودی آثار و بقایای او کرده اند تا با دیدن آنها حزن و اندوه شان تازه نگردد.

فهرست منابع

- (۱) حسن ابن داوود حلی، الرجال، به کوشش جلال‌الدین محدث، تهران، ۱۳۴۳ش.
- (۲) احمد ابن طاووس، «حل الاشکال»، همراه التحریر الطاووسی، به کوشش محمد حسن ترحینی، بیروت، ۱۴۰۸ق/۱۹۸۸م.
- (۳) عبدالله اصفهانی افندی، ریاض العلماء، به کوشش احمد حسینی، قم، ۱۴۰۳ق.
- (۴) عبدالله تستری، الضعفاء، نسخه عکسی موجود در کتابخانه مرکز.
- (۵) محمد تقی شوشتری، قاموس الرجال، تهران، ۱۳۷۹ق.
- (۶) محمد طوسی، الفهرست، به کوشش محمد صادق بحرالعلوم، نجف، چاپ مرتضویه.
- (۷) محمد طوسی، الفهرست، نجف، چاپ حیدریه، ۱۳۸۰ق/۱۹۶۰م.
- (۸) حسن علامه حلی، الرجال، نجف، ۱۳۸۱ق/۱۹۶۱م.
- (۹) احمد نجاشی، الرجال، به کوشش موسی شبیری زنجانی، قم، ۱۴۰۷ق.
- (۱۰) یاقوت حموی، معجم الادباء.

پانویس

- ↑ محمد طوسی، الفهرست، ج ۱، ص ۲، به کوشش محمد صادق بحرالعلوم، نجف، چاپ مرتضویه.
- ↑ محمد طوسی، الفهرست، ج ۱، ص ۲۴، نجف، چاپ حیدریه، ۱۳۸۰ق/۱۹۶۰م.

۳. ↑ احمد نجاشی، الرجال، ج ۱، ص ۱۱، به کوشش موسی شبیری زنجانی، قم، ۱۴۰۷ق.
۴. ↑ احمد ابن طاووس، «حل الاشکال»، ج ۱، ص ۲۵، همراه التحرير الطاووسی، به کوشش محمد حسن ترحینی، بیروت، ۱۴۰۸ق/ ۱۹۸۸م.
۵. ↑ احمد ابن طاووس، «حل الاشکال»، ج ۱، ص ۸۲، همراه التحرير الطاووسی، به کوشش محمد حسن ترحینی، بیروت، ۱۴۰۸ق/ ۱۹۸۸م.
۶. ↑ احمد ابن طاووس، «حل الاشکال»، ج ۱، ص ۱۹۵، همراه التحرير الطاووسی، به کوشش محمد حسن ترحینی، بیروت، ۱۴۰۸ق/ ۱۹۸۸م.
۷. ↑ حسن علامه حلی، الرجال، ج ۱، ص ۸، نجف، ۱۳۸۱ق/ ۱۹۶۱م.
۸. ↑ عبدالله اصفهانی افندی، ریاض العلماء، ج ۲، ص ۱۳۵-۱۳۶، به کوشش احمد حسینی، قم، ۱۴۰۳ق.
۹. ↑ محمد طوسی، الفهرست، ج ۱، ص ۲، به کوشش محمد صادق بحرالعلوم، نجف، چاپ مرتضویه.
۱۰. ↑ احمد نجاشی، الرجال، ج ۱، ص ۸۲، به کوشش موسی شبیری زنجانی، قم، ۱۴۰۷ق.
۱۱. ↑ احمد نجاشی، الرجال، ج ۱، ص ۲۱۹، به کوشش موسی شبیری زنجانی، قم، ۱۴۰۷ق.
۱۲. ↑ احمد نجاشی، الرجال، ج ۱، ص ۲۵۸-۲۵۹، به کوشش موسی شبیری زنجانی، قم، ۱۴۰۷ق.
۱۳. ↑ عبدالله اصفهانی افندی، ریاض العلماء، ج ۲، ص ۱۲۵-۱۲۶، به کوشش احمد حسینی، قم، ۱۴۰۳ق.
۱۴. ↑ احمد نجاشی، الرجال، ج ۱، ص ۲۶۹، به کوشش موسی شبیری زنجانی، قم، ۱۴۰۷ق.
۱۵. ↑ یاقوت حموی، معجم الادباء، ج ۲، ص ۲۰۲.
۱۶. ↑ محمد طوسی، الفهرست، ج ۱، ص ۲۰۱، به کوشش محمد صادق بحرالعلوم، نجف، چاپ مرتضویه.
۱۷. ↑ محمد طوسی، الفهرست، ج ۱، ص ۲۰۱، به کوشش محمد صادق بحرالعلوم، نجف، چاپ مرتضویه.
۱۸. ↑ احمد نجاشی، الرجال، ج ۱، ص ۱۱، به کوشش موسی شبیری زنجانی، قم، ۱۴۰۷ق.
۱۹. ↑ احمد نجاشی، الرجال، ج ۱، ص ۱۹۸، به کوشش موسی شبیری زنجانی، قم، ۱۴۰۷ق.
۲۰. ↑ احمد نجاشی، الرجال، ج ۱، ص ۲۷، به کوشش موسی شبیری زنجانی، قم، ۱۴۰۷ق.
۲۱. ↑ احمد نجاشی، الرجال، ج ۱، ص ۴۵۹، به کوشش موسی شبیری زنجانی، قم، ۱۴۰۷ق.
۲۲. ↑ احمد نجاشی، الرجال، ج ۱، ص ۷۷، به کوشش موسی شبیری زنجانی، قم، ۱۴۰۷ق.
۲۳. ↑ احمد نجاشی، الرجال، ج ۱، ص ۵۲، به کوشش موسی شبیری زنجانی، قم، ۱۴۰۷ق.
۲۴. ↑ احمد نجاشی، الرجال، ج ۱، ص ۱۹۲-۱۹۴، به کوشش موسی شبیری زنجانی، قم، ۱۴۰۷ق.
۲۵. ↑ احمد نجاشی، الرجال، ج ۱، ص ۲۵۸، به کوشش موسی شبیری زنجانی، قم، ۱۴۰۷ق.
۲۶. ↑ احمد نجاشی، الرجال، ج ۱، ص ۱۲۲، به کوشش موسی شبیری زنجانی، قم، ۱۴۰۷ق.
۲۷. ↑ احمد نجاشی، الرجال، ج ۱، ص ۱۵۴، به کوشش موسی شبیری زنجانی، قم، ۱۴۰۷ق.
۲۸. ↑ احمد نجاشی، الرجال، ج ۱، ص ۱۸۵، به کوشش موسی شبیری زنجانی، قم، ۱۴۰۷ق.
۲۹. ↑ احمد نجاشی، الرجال، ج ۱، ص ۱۱، به کوشش موسی شبیری زنجانی، قم، ۱۴۰۷ق.
۳۰. ↑ احمد نجاشی، الرجال، ج ۱، ص ۳۷، به کوشش موسی شبیری زنجانی، قم، ۱۴۰۷ق.
۳۱. ↑ احمد نجاشی، الرجال، ج ۱، ص ۶۵-۶۶، به کوشش موسی شبیری زنجانی، قم، ۱۴۰۷ق.
۳۲. ↑ احمد نجاشی، الرجال، ج ۱، ص ۱۴۱، به کوشش موسی شبیری زنجانی، قم، ۱۴۰۷ق.
۳۳. ↑ احمد ابن طاووس، «حل الاشکال»، ج ۱، ص ۲۵، همراه التحرير الطاووسی، به کوشش محمد حسن ترحینی، بیروت، ۱۴۰۸ق/ ۱۹۸۸م.
۳۴. ↑ حسن علامه حلی، الرجال، ج ۱، ص ۸، نجف، ۱۳۸۱ق/ ۱۹۶۱م.
۳۵. ↑ حسن ابن داوود حلی، الرجال، ج ۱، ص ۴۰۱، به کوشش جلال‌الدین محدث، تهران، ۱۳۴۲ش.
۳۶. ↑ عبدالله تستری، الضعفاء، ج ۱، ص ۱، نسخه عکسی موجود در کتابخانه مرکز.
۳۷. ↑ عبدالله تستری، الضعفاء، ج ۱، ص ۲۷، نسخه عکسی موجود در کتابخانه مرکز.
۳۸. ↑ حسن علامه حلی، الرجال، ج ۱، ص ۲۴۱، نجف، ۱۳۸۱ق/ ۱۹۶۱م.
۳۹. ↑ حسن ابن داوود حلی، الرجال، ج ۱، ص ۲۸۲، به کوشش جلال‌الدین محدث، تهران، ۱۳۴۲ش.
۴۰. ↑ محمد تقی شوشتری، قاموس الرجال، ج ۱، ص ۲۹۲، تهران، ۱۳۷۹ق.

منبع

دانشنامه بزرگ اسلامی، مرکز دائرة المعارف بزرگ اسلامی، برگرفته از مقاله «احمد بن حسین بن غضائری»، ج ۴، ص ۱۵۷۲.

سایت اندیشه قم